

УДК 347.73

Артем Сумцов,

аспірант юридичного факультету Сумського державного університету

АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧИХ НОВАЦІЙ УКРАЇНИ У СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ ОПЕРАЦІЙ З ЦІННИМИ ПАПЕРАМИ

У даній статті автор розглядає новації законодавства у сфері оподаткування операцій з цінними паперами, порівнює такі новації з практикою США та деяких країн ЄС.

Ключові слова: цінні папери, ринок цінних паперів, Податковий кодекс України.

Сучасні, складні і вельми ефективні ринки цінних паперів у західних країнах — результат їх багатовікової еволюції в рамках принципово незмінної ринкової економіки. Найбільше значення для інвестора має достовірність інформації, на основі якої він приймає рішення про проведення операцій з цінними паперами, а також ефективність законодавчого регулювання процедур такої діяльності як з господарської сторони, так і з сторони податкового регулювання.

Над проблемою оподаткування операцій з торгівлі цінними паперами працювали багато правників та економістів: М. Т. Білуха, А. М. Герасимович, В. П. Завгородній, В. В. Сопко, В. О. Шевчук. Розробкою цих питань активно займалися західні вчені. Відомі праці Дж. Вільямса, М. Гордона, Г. Марковітца, Дж. Лінтнера, Дж. Тобіна, Дж. Трейнора, В. Шарпа.

Враховуючи постійні зміни у податковому законодавстві України під впливом досвіду США та поглядів у країнах ЄС, а також розуміння таких податкових змін органами виконавчої влади, зокрема ДПС України, вбачається недостатня відпрацьованість як старих, так і нових законодавчих механізмів та хибна практика з боку податкових органів щодо трактування податкового законодавства.

Метою цієї статті є висвітлення проблем та новацій вітчизняного законодавчого регулювання оподаткування операцій з торгівлі цінними паперами, податкового обліку такої діяльності та порівняння його з західною практикою.

Проблема регулювання ринку цінних паперів у США виникла ще на початку 30-х років минулого століття, коли біржовий крах виявився частиною найглибшої світової економічної кризи 1929—1933 рр.

Законодавче регулювання ринку цінних паперів США почалося в 1933 р. з прийняттям Закону про цінні папери (Securities Act) і аж до 1940 р. поповнювалося окремими актами і поправками, які належать до регулювання різних секторів цього ринку.

Для учасників ринку становлять інтерес два основних закони: перший — Закон про цінні папери (Securities Act of 1933), який визначає механізм публічного розміщення (public offering) похідних цінних паперів компаній-нерезидентів США, і другий — Закон про фондові біржи 1934 р. (Exchange Act), який регулює подальший обіг цінних паперів такого виду і правила реєстрації прав власності на них [1].

Нормативно-регулюючим, контролюючим та реєструючим органом на американському ринку цінних паперів виступає Комісія США з цінних паперів та фондових бірж (US Securities and Exchange Commission, SEC), аналогом в Україні є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку — що є більш обмеженою у правах, ніж Комісія США [2].

Що стосується України, то ринок цінних паперів тут динамічно розвивається під впливом західних стандартів та фінансових інструментів, що використовуються західними корпораціями.

Згідно з положеннями Податкового кодексу України (далі — ПКУ) цінні папери у будь-яких операціях, крім операцій з їх випуску (емісії) та погашення, розглядаються у Податковому кодексі як товар [3].

Порядок оподаткування операцій особливого виду (з цінними паперами) визначено ст. 153 ПКУ. Норми п. 153.8 ст. 153 ПКУ регулюють облік операцій з торгівлі цінними паперами, а також встановлюють окремі правила податкового обліку як для професійних учасників ринку (торговців цінними паперами), так і для інших платників податків [4].

Верховною Радою України законом від 06.12.2012 р. № 5519-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо подальшого удосконалення адміністрування податків і зборів» до Податкового кодексу України були запроваджені зміни, що набрали чинності з 01.01.2013 р.

Проаналізуємо основні нововведення:

- викладено в новій редакції порядку оподаткування податком на прибуток і ПДФО операцій з цінними паперами (далі — ЦП);

- встановлено нову ставку податку на прибуток у операціях з цінними паперами, що становить 10%;

- впроваджені акцизний податок на операції з цінними паперами;

- передбачена можливість реалізації платником (за його згоди) права на бюджетне відшкодування ПДВ шляхом отримання фінансового векселя, за допомогою якого можна погашати податкові зобов'язання;

- додані нові функції органів податкової служби, зокрема узгодження рішень Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо встановлення ознак фіктивності емітента цінних паперів, а також щодо встановлення порядку визначення емітента цінних паперів відповідними ознаками фіктивності.

Об'єктами оподаткування акцизного податку з цінних паперів є операції з продажу, обміну або інших способів відчуження цінних паперів, у рамках яких відбувається перехід права власності на цінні папери, і операції з деривативами,

крім операцій, що здійснюються на міжбанківському ринку деривативів.

Поряд із цим встановлено перелік цінних паперів, що не є об'єктами оподаткування.

Вказаний акцизний податок стягується у розмірі:

- 0% від суми операції з продажу на фондовій біржі цінних паперів, за якими розраховується відповідний біржовий курс, і від суми операції з деривативами на фондовій біржі;

- 0,1/1,5% від суми операції з продажу поза фондовими біржами цінних паперів, що перебувають/не перебувають у біржовому реєстрі;

- 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян за укладений поза фондовою біржею дериватив (контракт).

Податок сплачується податковим агентом протягом 10 календарних днів, наступних за останнім днем відповідного граничного строку, передбаченого ПКУ для подання податкової декларації за податковий період, що дорівнює кварталу [5].

Податковим агентом у біржових і позабіржових операціях є відповідний торговець цінними паперами (ліцензіат), а за операціями з розміщення, погашення, викупу, повторного продажу цінних паперів інститутів спільного інвестування відкритого типу — їх емітент. Податок сплачується до бюджету кожною стороною деривативу (контракту) не пізніше дати виконання контракту.

Учасників ринку ЦП також зобов'язано окремо вести податковий облік за біржовими і позабіржовими операціями (отримавши прибуток, скажімо, на біржовому ринку, не можна мінімізувати його на позабіржовому), що також відрізняється від попередньої редакції ПКУ тим, що вівся такий облік у розрізі окремих видів цінних паперів та інших, ніж цінні папери, корпоративних прав.

Такі ініціативи пояснювалися необхідністю боротьби з ухиленням від сплати податків за допомогою «схемних» операцій на ринку цінних паперів. За статистикою, у 2011 р. при загальному обсягу ринку в 2,2 трлн грн (з них лише 235 млрд грн припало на організований ринок) прибуток від торгівлі ЦП складав лише 119 млн грн, а збиток — 159 млрд грн. До того ж,

як вважається, такі заходи можуть стати одним із запобіжних заходів проти виведення капіталу з України за кордон [6].

Слід зазначити, що такі нововведення у податковому законодавстві загалом сприймаються позитивно, але містять і багато недоліків та невідпрацьованостей. Недоліки, у свою чергу, можуть призвести до гальмування розвитку ринку від обтяження як податковим тягарем учасників ринку, так і обов'язком адміністрування податків у професійних торговців ЦП.

Безперечно позитивним для стимулювання ринку є ставка оподаткування у розмірі 10% за податком на прибуток для фінансового результату, отриманого від операцій з цінними паперами. Для порівняння, відповідна ставка у Великобританії складає 28%, в США — 35%.

Що ж до «цінно-паперового» акцизу, то цей податок, очевидно, потрапляє в мейнстрім світових тенденцій з регулювання фінансових ринків і, по суті, є аналогом податку на фінансові трансакції, який активно просувається в ЄС.

Податок на фінансові трансакції згодні ввести одинадцять держав—членів Європейського Союзу (Франція, Німеччина, Австрія, Бельгія, Словенія, Португалія, Греція, Естонія, Словаччина, Іспанія, Італія). Розмір податку, який для простоти стали називати біржовим, в ЄС також планується варіювати [8].

Введення акцизного податку є не зовсім логічним з огляду на те, що він сам по собі є податком на кінцеве споживання, а цінні папери — особливий вид товарів, які кінцевого споживача не мають [7].

Необхідно проаналізувати також і роз'яснення податкового законодавства Державною податковою службою України, що пов'язані з обліком фінансових результатів за операціями з цінними паперами.

09.08.2012 р. ДПС України видала лист № 320/0/71-12/15-1217, згідно з яким податкова вирішила застосувати до торговців ЦП діючу з 01.07.2012 р. норму Перехідних положень Податкового кодексу про те, що юридичним особам дозволяється включати у звітність лише 25% суми збитків за операціями з цінними паперами [9].

Після прийняття вже згаданих змін від 06.12.2012 р. до ПК України ДПС України наказом від 21.12.2012 р. № 1160 було затверджено Узагальнюючу податкову консультацію щодо порядку відображення в податковому обліку суб'єктами господарювання операцій з цінними паперами, в якій податковий орган також дійшов висновку, що у податковій декларації з податку на прибуток за звітні періоди 2012—2015 років (починаючи із звітного періоду — першого півріччя 2012 р.), у платників з доходом, що враховується при визначенні об'єкта оподаткування за 2011 р., 1 млн грн та більше, враховується лише по 25% суми від'ємного фінансового результату операцій з цінними паперами та деривативами, які рахуються станом на 01.01.2012 р. у порядку, передбаченому п. 3 підрозділу 4 розділу XX Податкового кодексу, якщо у такому від'ємному фінансовому результаті не містяться витрати на придбання цінних паперів, що не були продані станом на 01.01.2012 р. [10].

З такими висновками не можна погодитися, оскільки при наданні такої податкової консультації податковий орган не враховує, що п. 3 підрозділу 4 розділу XX ПКУ встановлює саме розмір від'ємного значення об'єкта оподаткування платника податку, що може включатися до витрат наступних податкових періодів. У свою чергу, від'ємний фінансовий результат операцій з цінними паперами та деривативами є іншим показником, щодо якого пп. 153.8.1 п. 153.8 ст. 153 ПКУ передбачає окремий облік. До того ж, податковий орган не враховує, що від'ємний фінансовий результат операцій з цінними паперами не впливає на значення об'єкта оподаткування платника податку на прибуток, оскільки його облік ведеться, як вже зазначалося, окремо [11].

Слід зазначити, що та сама залежність містилася у Податковому кодексі і до вказаних змін, що набрали чинності у 2013 р. Тобто Податковий кодекс все ж таки не має деталізованого порядку обліку результатів операцій з цінними паперами, що не дозволяє вільно трактувати такий порядок органами виконавчої влади з огляду на положення ст. 19 Конституції України [12].

Наукова новизна даної статті полягає у висвітленні неправильного розуміння органами виконавчої влади нормативно-правових актів законодавчої влади, що, у свою чергу, може призводити до негативних наслідків для платників податків та конфліктних ситуацій, що можуть бути вирішені лише у судовому порядку, оскільки такі висновки, як вищезадана Узагальнююча податкова консультація та лист Державної податкової служби України, мають обов'язковий характер для підпорядкованих органів ДПС України на місцях.

Аналіз положень чинних нормативно-правових актів, що регламентують сферу оподаткування операцій з цінними паперами, а також практика їх застосування дає можливість зробити висновок, що необхідним є розроблення деталізованого підходу до обліку операцій з цінними паперами у законодавстві, зокрема у Перехідних положеннях ПКУ.

Слід звернути увагу також на необхідність економічно обґрунтованого підходу до встановлення податку з обороту за операціями з цінними паперами.

ПРИМІТКИ

1. Саленков А. В. Правова природа акцизного збору [Електронний ресурс] / А. В. Саленков // Форум права. — 2008. — № 1. — С. 368—371. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2008-1/08savraz.pdf>.
2. Там само.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. (зі змінами та допов. станом на 19.01.2013).
4. Там само.
5. Там само.
6. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.nssmc.gov.ua — сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України.
7. Саленков А. В. Зазнач. праця.
8. Там само.
9. Лист ДПС України від 09.08.2012 р. № 320/0/71-12/15-1217.
10. Узагальнююча податкова консультація щодо порядку відображення в податковому обліку суб'єктами господарювання операцій з цінними паперами : затверджена наказом ДПС України від 21.12.2012 р. № 1160.
11. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. (зі змінами та допов. станом на 19.01.2013).
12. Конституція України (офіц. текст) : прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р.

Сумцов Артем. Анализ законодательных новаций Украины в сфере налогообложения операций с ценными бумагами.

В данной статье автор рассматривает новшества законодательства в сфере налогообложения операций с ценными бумагами, сравнивает эти новшества с практикой США и некоторых стран ЕС.

Ключевые слова: ценные бумаги, рынок ценных бумаг, Налоговый кодекс Украины.

Sumtsov Artem. Analysis of legislative innovations of Ukraine in the field of taxation of securities transactions.

In this article, the author examines the innovations in the field of tax legislation of securities transactions, compares these innovations to the practice of the U.S. and some EU countries.

Key words: securities, securities market, the Tax Code of Ukraine.